

Motion till riksdagen

1989/90:Ub724

av Lars Werner m.fl. (vpk)

Högskolan

Högskolepolitik för social tillväxt

Vpk:s högskolepolitik syftar till att främja Sveriges sociala tillväxt.

Högskoleutbildningens ambition bör vara att bidra till den samlade fördelningspolitiken. Tillgängligheten till högskolan måste öka för lägre socialgrupper. Vpk vill vidare främja den enskildes val av studier och uppmuntra till ämnen som bryter traditioner, så att ett fruktbart samspel kan utvecklas mellan olika ämnen.

Kunskapsuppyggnad i samhället nödvändiggör planeringsinstrument som förmår hantera strategiska förändringar över längre perioder än ettåriga anslagsperioder. Planeringsinstrument behövs bland annat eftersom befolkningsandelen i högskoleutbildningen minskar, till följd av minskade barnkullar.

Ett sådant planeringsinstrument är den förändrade anslagsperiodicitet riksdagen nyligen beslutat om. Tyvärr har regeringen nu valt att inte fullfölja detta beslut. UHÄ:s plan för en långsiktig dimensionering av högskolan bör följas i högre grad än vad regeringen nu gör.

De förslag vi ställer omfattar budgetåren 1990/91–1992/93. Det kan bli nödvändigt med vissa korrigeringar exempelvis vad gäller dimensionering av utbildningar. Vpk:s förslag kan ses som en miniminivå för ovannämnda budgetperioder.

Detta är en nödvändig standpunkt utifrån det ökade behovet av högskoleutbildade under 1990-talet. Därtill kan läggas det faktum att antalet sökande vida överskrider antalet platser inom högskolan. Denna önskan om utbildning hos många människor bör tillvaratas, så att samhället kan öka sina möjligheter att möta ett framtida arbetsmarknadsbehov av högskoleutbildad personal.

Ökad tillgänglighet och fördjupad kvalitet

Den sociala snedrekryteringen har förstärkts under senare år. De lägre socialgrupperna är starkt underrepresenterade inom högskolesystemet. Den sneda sociala rekryteringen förstärks av studielånssystemet. Det finns större tveksamhet till skuldsättning bland människor i lägre socialgrupper. Även geografiskt långa avstånd ger en lägre benägenhet att söka sig till högskolor. De regionala högskolorna har därför fyllt en viktig uppgift.

Studievalen är traditionellt könsmässiga i högskolan. Detta måste motverkas bland annat med förstärkt studievägledning.

Tillgängligheten till högskolan minskas av förslaget om att avgiftsbelägga utbildningsansökningar. Att läsa fristående kurser skulle bli dyrare än att läsa på linje, samtidigt som dessa kurser når ut till andra grupper än de traditionella linjerna. Istället borde högskolan genom förstärkt studievägledning försöka nå ut till andra grupper. Vpk föreslår därför 10 miljoner kronor till UIA:s disposition för sådan verksamhet.

Vetenskaplig grundkurs

Högskolelagen talar om att all undervisning vid svenska högskolor skall bedrivas på vetenskaplig grund. Fenomenet vetenskap är dock inte oproblematiskt. I ett samhälle där kunskap är ett avgörande produktionsmedel och en allt större maktfaktor måste det föras en ständig diskussion om vetenskapens framväxt och organisation. En konkret åtgärd för att höja studenters kritiska förmåga och ge distans till en ensidig ämnesutbildning är inrättandet av en vetenskaplig grundkurs. En utredning har nu till uppgift att undersöka förutsättningarna för vetenskaplig grundkurs, oaktat detta vill vi redan nu föreslå en försöksverksamhet.

En vetenskaplig grundkurs bör exempelvis innehålla sådana moment som vetenskapsteori, vetenskapshistoria, argumentationsanalys och logik. Den måste ge insikt om vetenskapens relativitet och dess beroende av tids-, klass-, köns-, och kulturella/geografiska förhållanden. En viktig fråga är också att belysa likheter och olikheter mellan frågeställningar, metoder och arbetssätt inom olika ämnen och forskningstraditioner.

För en vetenskaplig grundkurs talar även internationaliseringsperspektivet. För att svenska studenter skall kunna tillgodogöra sig utbildningar utomlands måste de ha grundläggande kunskaper om de i det internationella vetenskapssamhället gängse teorierna.

Vi vill föreslå en försöksverksamhet med vetenskaplig grundkurs omfattande 20 poäng på filosofisk fakultet. SFS beräknar att en försöksverksamhet under en termin på fem högskoleorter där två universitet och tre mindre eller medelstora högskolor deltar, kostar 4 milj.kr. för en försökstermin. Summan är beräknad på 250 årsstudieplatser och 15 000 kr. per studieplats. Försöksverksamheten bör komma igång 1991 och sedan pågå under sex terminer med kontinuerlig utvärdering.

En sådan grundkurs kostar alltså för ett år 8 milj.kr. Vi föreslår alltså att denna summa tillförs anslaget D1 i budgeten för 1990/91.

Internationalisering

”Internationalisering” är ett ofta använt begrepp. Diskussionen har hittills mest kretsat kring frågor om student- och lärarutbyte mellan länder. Vad gäller utbytesprogrammen för studenter och lärare så är det en mycket viktig aspekt i strävan att göra svensk högskoleutbildning mera internationellt präglad. Men begreppet borde ges en vidare användning där frågan om kurslitteratur, kurser på engelska m.m. också innefattas. Det finns redan en rad mellanstatliga överenskommelser framför allt mellan de nordiska länderna

och inom Västeuropa om utbytesverksamhet. Internationaliseringssträvandena av den svenska högskolan måste dock sträcka sig betydligt längre än till de universitet och forskningscentra som ingår i EG. Inför framtiden borde det komma till stånd utbytesavtal med Östeuropa och andra delar av världen.

Ett internationellt utbyte av lärare och studenter förutsätter en god internationell standard på de svenska utbildningarna. Attiotalets urholkningar av anslagen till högskolornas grundläggande utbildning har dock medfört att man inte kan förutsätta att alla svenska utbildningar håller tillräckligt hög klass. Stockholms universitet har gjort en jämförelse av tyska-ämnets status i en rad länder. Man konstaterar där att Sverige halkat långt efter såväl Västeuropa som Östeuropa och Nordamerika. Antalet undervisningstimmar är för lågt, antalet kvalificerade lärare ligger långt under andra länder osv. Tyvärr finns det anledning att tro att situationen är likartad inom flera discipliner.

Vpk vill att regeringen får i uppdrag att genomföra internationella jämförelser av kvaliteten på den svenska högskoleutbildningen.

Att internationalisera utbildningen måste också innebära att utbildningen ger kunskaper om olika vetenskapliga traditioner. Dagens svenska universitet och högskolor har ofta en ensidig anglosaxiskt dominerad kunskapssyn och vetenskaplig tradition.

En mycket stor del av den utländska kurslitteraturen härstammar också från den engelskspråkiga delen av världen. Eftersom de studerande i mycket ringa omfattning behärskar andra språk än engelska måste vetenskaplig litteratur från andra språkområden översättas för att kunna göras tillgänglig för svenska studenter och forskare. Vi vill föreslå medel till en fond för översättning av vetenskaplig litteratur från andra språkområden än det svenska och engelska. Den skulle kunna fylla en stor funktion för att bredda kunskaperna i den svenska akademiska världen. Om översättningarna görs till engelska blir marknaden inte begränsad till det svenskspråkiga området, vilket torde öka det kommersiella intresset.

Vi vill som ett ytterligare bidrag till internationaliseringen av utbildningssektorn också föreslå att Sverige blir värd för en bred alleuropeisk konferens om utbildningsfrågor.

Vpk föreslår alltså att 2 milj.kr. anslås till en särskild fond för översättning och att 1 milj.kr. anslås till en internationell konferens båda under D 4. Vissa särskilda insatser inom högskolan.

Barn- och ungdomspedagogisk linje

Vi stöder UHÄ:s förslag om att slå samman förskollärlinjen och fritidspedagoglinjen till en gemensam barnpedagogisk utbildning.

Förutom detta krävs det en stark kvalitetssatsning på denna utbildning. Vpk vill se en förlängning av utbildningen mot bakgrund av de krav som ställs på blivande barnpedagoger. Kommunerna bedriver idag ett omfattande utvecklings- och förändringsarbete. Det betyder att barnpedagogerna i ökad utsträckning måste ha kunskaper om planering, utvärdering och dokumentation.

Utbildningen ska enligt högskolelagen bygga på vetenskaplig grund och vara forskningsanknuten. Om utbildningen förlängs kommer det att finnas större förutsättningar för forskningsanknytning. Det är av mycket stor vikt att de studerande under grundutbildningen ges en förståelse av den aktuella forskningen. En förlängning av utbildningen skulle vidare ge förutsättningar för förbättrade kunskaper inom bland annat pedagogik och utvecklingspsykologi.

Vpk anser att man nu har ett utmärkt tillfälle att förlänga den av UHÄ föreslagna nya utbildningen till 120 poäng med sikte på 140 poäng.

Den 4 december 1985 togs det historiska beslutet om en förskola för alla barn. Samtidigt minskades platserna på förskollärlinjen. Idag finns det många förskolor med avdelningar helt utan förskollärare. Mot den bakgrunden vill vpk utöka antalet platser med 1 000 platser mer än i propositionens förslag. Denna merkostnad beräknar vi till 25 milj. kr.

Vpk vill också anslå 1 miljon kronor till åtgärder för att på olika sätt reducera den alarmerande höga frekvensen av studenter som inte fullgör sin utbildning på förskollärlinjen, en tendens som annars riskerar att sprida sig till den nya barn- och ungdomspedagogiska linjen.

Vpk föreslår alltså totalt sett en ökning med 26 milj. kr. av anslaget D8. Utbildning för undervisningsyrken utöver vad regeringen anslår.

Lokala och individuella linjer, fristående kurser (LIF)

Anslagen till fristående kurser har under lång tid legat lägre än till motsvarande linjeutbildningar. Det är nu nödvändigt med en rejäl satsning på denna sektor. LIF-anslaget är oerhört viktigt för stora delar av vårt utbildningsväsen. 90 procent av den humanistiska grundutbildningen och stora delar av den samhällsvetenskapliga betalas från detta anslag. Möjligheten till fördjupning, breddning och tvärvetenskap är ofta större på de fristående kurserna än inom de traditionella linjerna. Dessutom finns det en social aspekt på detta eftersom de fristående kurserna också vänder sig till människor som inte har möjlighet att läsa heltid på dagtid.

En stark satsning på LIF-anslaget innebär också en uppluckring av linjesystemet. Detta ligger i linje med våra ambitioner att inom vissa linjer ge studenterna större möjligheter att själva disponera ett större poängtal än i dag.

Högskolan har idag en viktig roll som förmedlare av fort- och vidareutbildning. Denna utbildning finansieras i huvudsak från LIF-anslaget. Ett problem är att regeringen för över pengar från LIF-anslaget som sedan hamnar i nya allmänna linjer. Denna urholkning uppgår enligt SFS till drygt 40 miljoner. Vpk vill med anledning av detta tillföra LIF-anslaget motsvarande belopp.

Vpk föreslår alltså att LIF-anslaget D 10 tillförs 40 263 000 kronor.

Humanistisk och samhällsvetenskaplig utbildning

Vårt samhälle är idag så komplicerat att kunskaper måste betraktas som en mycket viktig produktionsfaktor. Det är därför viktigt att ha ett vidare perspektiv på sakernas tillstånd. Historiska sammanhang och samhällseliga strukturer måste ständigt analyseras och diskuteras. Det innebär att den

trend som under 1980-talet lett till rejäla urholkningar inom framförallt sektorn för administrativa, ekonomiska och sociala yrken (AES) och sektorn för kultur- och informationsyrken (KI) måste hejdas och vändas i höjda anslag.

En utredning genomförd på uppdrag av Stockholms universitets rektorsämbete konstaterar att inget annat av fjorton undersökta länder tycks satsa lika små resurser på forskning och undervisning inom humaniora, både med avseende på kvantitet och kvalitet, som Sverige.

Inom denna ämnesgrupp är undervisningstätheten mycket låg. Det är inte ovanligt med så stora grupper av elever vid föreläsningar att all diskussion i praktiken är utesluten. Det stämmer inte med högskolans mål som är att stimulera människor till självständigt och kritiskt tänkande och ge de studerande verktyg att ur olika perspektiv analysera och tolka företeelser i samhället och i historien.

Kontentan av dessa fakta måste bli att AES-sektorn och KI-sektorn är i stort behov av ökade resurser.

Vpk föreslår därför en ökning i förhållande till regeringens förslag inom AES-sektorn med 27 milj.kr. och inom KI-sektorn med 6 milj.kr. Dessa redovisas i budgeten under D 6. respektive D 9.

Utbildning för vårdyrken

En hög kvalitet på utbildningen och en ordentlig dimensionering av dessa utbildningar är oerhört viktig för att samhället i framtiden ska förbli människovärdigt.

Logopedutbildningen är en sådan utbildning där det i hög grad är skäligen med en förlängning vilket också UHÄ förordar i sin anslagsframställan.

Vpk föreslår alltså i likhet med UHÄ en förlängning av logopedutbildningen från 120 till 160 poäng. Vi menar däremot att en förlängning inte får gå ut över platsantalet utan förespråkar ett bibehållande av nuvarande utbildningskapacitet.

Vpk anser i likhet med landstingsförbundet att en lokalisering av logopedutbildningen till Umeå skulle förbättra rekryteringen av logopeder till övre Norrland. Vpk föreslår därför att regeringen återkommer till riksdagen med förslag till en sådan lokalisering.

Rehabiliteringslinjen med inriktning mot sjukgymnastik behöver också en förlängd utbildning. Den är nu kortare än för andra jämförbara länder. I Norge är utbildningen av sjukgymnaster fyraårig, i Finland mellan 3,5 och 4,5 år beroende på grundutbildning o.s.v.

Vpk förordar en förlängning av utbildningen till sjukgymnast så att den blir treårig.

Vpk biträder regeringens förslag att återuppta tandläkarlinjen i Malmö. Regeringen har nu insett att det annars finns risk för brist på tandläkare i södra delen av landet. Vpk var motståndare till nedläggningen av tandläkarlinjen i Malmö. Vi accepterar inte heller den av regeringen planerade minskningen av antalet platser på Karolinska Institutet. En anledning till detta ställningstagande är den dåliga examinationsfrekvensen inom denna grupp.

Vpk förordar alltså bibehållande av platsantalet på Karolinska Institutet och motsätter oss regeringens förslag om nedläggning av 40 platser.

Regeringen föreslår en halvering av platserna på psykoterapiutbildningen. Detta anser vi vara ett helt oacceptabelt förslag mot bakgrund av det stora vårdbehovet.

Mot. 1989/90

Ub724

Vi vill i likhet med UHÄ föreslå en utökning av antalet platser på receptarielinjen. Detta mot bakgrund av de ökade pensionsavgångarna inom denna grupp. Pensionsavgångarna fram till mitten av 1990-talet kommer nästan att tredubblas. Apoteksbolaget varnar för att situationen redan tidigt under 1990-talet annars kan befaras bli ohållbar.

Vpk föreslår alltså en förlängning av logopedutbildningen till 160 poäng och av sjukgymnastutbildningen till 120 poäng. Vidare föreslår vi ett bibehållande av antalet platser på tandläkarutbildningen vid Karolinska Institutet till en kostnad av 500 000 kr. och för vissa tandvårdskostnader i samband med detta på 7 280 000 kr. Förutom detta föreslår vi bibehållit antal platser för psykoterapiutbildning till en kostnad av 150 000 kr. Vpk föreslår även 40 nya platser på receptarielinjen till en kostnad av 620 000 kr.

Miljöutbildningar

En rad beslut har fattats som innebär höjda ambitioner i miljöarbetet. Om politikernas miljöengagemang ska vara trovärdigt och ge resultat kräver detta också ordentliga förutsättningar. En sådan förutsättning är att det finns välutbildade människor med gedigna kunskaper om natur och miljö.

De kommunala miljöinspektörerna är en verklig bristyrkesgrupp. Efter som denna grupp nu har fått ökade uppgifter är det ännu mer väsentligt att försöka täcka detta behov. Viktiga och delvis nya arbetsuppgifter för miljöinspektörerna är till exempel kontroll av livsmedel och radonförekomst.

Mot den bakgrunden vill vpk föreslå en utökning av antalet platser på miljö- och hälsoskyddslinjen med 20 platser till en beräknad kostnad av 700 000 kr. Självklart kan dessa utbildningsplatser förläggas på en annan utbildningsort än Umeå om det finns förutsättningar för detta.

Vpk vill även föreslå 14 milj.kr. utöver regeringens förslag till den nya matematisk-naturvetenskapliga linjen. Vi menar nämligen att det fjärde året på denna utbildning är viktigt inte minst för att skapa förutsättningar för en stark forskningsanknytning. Det är därför i hög grad otillbörligt att räkna med att man ska spara några pengar på etappavgångar redan efter tredje året.

Lokaler och utrustning

Lokalerna är på vissa orter i mycket dåligt skick, nedslitna och på många ställen helt otillräckliga. Utrustningen har en bristfällig standard och är hopplöst föråldrad. Idag ställs det dessbättre också i andra delar av samhället och inte minst i grund- och gymnasieskolan krav på en bättre arbetsmiljö. Det ökar kraven på högskolan att även där kunna erbjuda en trivsamt och kreativ arbetsmiljö.

Vpk föreslår med anledning av vad vi anfört om skolans arbetsmiljö att UHÄ får disponera 436 750 000 kr. utöver regeringens förslag för åtgärder på detta mycket angelägna område.

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till förbud mot avgiftsbeläggning av högskoleansökningar.

2. att riksdagen till Universitets- och högskoleämbetet, D 1, för budgetåret 1990/91 anslår 10 000 000 kr., utöver vad regeringen har föreslagit, till studievägledning.

3. att riksdagen till Universitets- och högskoleämbetet, D 1, för budgetåret 1990/91 anslår 8 000 000 kr., utöver vad regeringen har föreslagit, till försöksverksamhet med vetenskaplig grundkurs.

4. att riksdagen till Vissa särskilda utgifter m.m., D 4, för budgetåret 1990/91 anslår 2 000 000 kr., utöver vad regeringen har föreslagit, till en fond för översättning.

5. att riksdagen till Vissa särskilda utgifter m.m., D 4, för budgetåret 1990/91 anslår 1 000 000 kr., utöver vad regeringen har föreslagit, till en internationell konferens.

6. att riksdagen hos regeringen begär förslag om inrättandet av en ny barn- och ungdomspedagogisk linje på 120 poäng.

7. att riksdagen till Utbildning för undervisningsyrken, D 8, för budgetåret 1990/91 anslår 25 000 000 kr. för inrättande av 1 000 nya platser på barn- och ungdomspedagogisk linje utöver vad regeringen har planerat för motsvarande utbildningar.

8. att riksdagen till Utbildning för undervisningsyrken, D 8, för budgetåret 1990/91 anslår 1 000 000 kr., utöver vad regeringen har föreslagit, för åtgärder för att öka intresset att fullgöra hela utbildningen på den nya barn- och ungdomspedagogiska linjen.

9. att riksdagen till Lokala linjer och individuella linjer samt fristående kurser, D 10, för budgetåret 1990/91 anslår 40 263 000 kr. utöver vad regeringen har föreslagit.

10. att riksdagen till Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken, D 6, för budgetåret 1990/91 anslår 27 000 000 kr. utöver vad regeringen har föreslagit.

11. att riksdagen till Utbildning för kultur- och informationsyrken, D 9, för budgetåret 1990/91 anslår 6 000 000 kr. utöver vad regeringen har föreslagit.

12. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lokalisering av logopedutbildning till Umeå.

13. att riksdagen hos regeringen begär förslag om förlängning av logopedutbildningen till 160 poäng.

14. att riksdagen hos regeringen begär förslag om förlängning av rehabiliteringslinjen med inriktning mot sjukgymnastik till 120 poäng.

15. att riksdagen till Utbildning för vårdyrken, D 7, för budgetåret 1990/91 anslår 7 780 000 kr. för att behålla alla utbildningsplatserna på tandläkarutbildningen vid Karolinska institutet.

16. att riksdagen till Utbildning för vårdyrken, D 7, för budgetåret 1990/91 anslår 150 000 kr. utöver regeringens förslag, för psykoterapiutbildning.

17. att riksdagen till Utbildning för vårdyrken, D 7, för budgetåret 1990/91 anslår 620 000 kr. för 40 nya platser på receptarielinjen,

Mot. 1989/90
Ub724

18. att riksdagen till Utbildning för tekniska yrken, D 5, för budgetåret 1990/91 anslår 700 000 kr. för 20 nya platser på miljö- och hälsoskyddslinjen,

19. att riksdagen till Utbildning för tekniska yrken, D 5, för budgetåret 1990/91 anslår 14 000 000 kr., utöver vad regeringen har föreslagit, för den nya matematisk-naturvetenskapliga utbildningen,

20. att riksdagen till Universitets- och högskoleämbetet, D 1, för budgetåret 1990/91 anslår 436 750 000 kr. utöver vad regeringen har föreslagit, för upprustning av lokaler och utrustning.

Stockholm den 25 januari 1990

Lars Werner (vpk)

Berith Eriksson (vpk)

Bo Hammar (vpk)

Ylva Johansson (vpk)

Lars-Ove Hagberg (vpk)

Margó Ingvardsson (vpk)

Björn Samuelson (vpk)